

QÜESTIONS SINTÀCTIQUES PENDENTS EN LA NORMATIVA ACTUAL

PREÀMBUL

Les qüestions sintàctiques pendents en la nostra normativa no són pas una llista tancada i clara. L'observació atenta de qualsevol sector de la llengua ens ajuda a veure detalls, fins i tot importants, que abans ens havien passat inadvertits. Es pot tractar de detalls que no han estat mai estudiats, o que no han rebut una solució concreta, o que n'han rebut una que es podria millorar.

En sintaxi, els sis temes que prometia tractar en el resum lliurat a l'organització del Colloqui realment presenten aspectes interessants des del punt de vista estrictament normatiu. Però no són pas els únics. La nostra sintaxi (com, en general, les altres parts de la llengua) ha estat molt poc estudiada fins ara. Fabra va esbossar el camí de manera admirable perquè no ens haguéssim d'avergonyar d'usar la nostra llengua a tots els nivells. Però és ben cert que una llengua que ha estat tan abandonada i que ha sofert una pressió tan intensa de les seves veïnes ha d'estar contínuament a l'aguait, perquè sorgeixen nous dubtes, nous perills de solescisme o nous vicis més o menys passatgers.

D'altra banda, a mesura que el català va gaudint d'una situació que tendeix a poder o voler ser normal, els dubtes amb què

topen professors i deixebles van esdevenint més inesquivables, i llur clarificació, més inajornable. Almenys en una part del domini lingüístic estem ja vivint una realitat que no es pot comparar amb cap altra d'anterior: la llengua i la cultura catalanes s'estudien obligatòriament a tots els nivells educatius. Aquesta sola realitat ens obliga a donar nova vitalitat a la nostra llengua si no volem que avanci ranquejant contínuament en aquest nostre món actual tan vivaç, complex i expeditiu.

És hora de pensar seriosament a posar al dia la nostra llengua, de decidir quina llengua volem per al nostre present i per al futur immediat. Almenys aquest és el clam que s'escampa des de fa uns quants anys per tota la nostra geografia.

La manca d'estudi i d'actualització de la gramàtica normativa ha provocat, a part altres mals, que els manuals de divulgació hagin anat creant una sèrie de prejudicis, escampant més d'un error, imposant més d'una vegada algun punt de vista personal discutible o equivocat. I qui diu els manuals diu els escriptors i els correctors.

És hora, doncs, d'actuar. Però l'acció, com han predicat sempre els homes assenyats i com crec personalment, ha d'anar precedida d'una reflexió lenta i extensa, d'un estudi minuciós de cada detall que ens sembli que reclama atenció. Aquesta reflexió ha de tendir a posar de relleu les característiques de la llengua i alhora la seva situació real actual; les pressions innecessàries que ha rebut d'altres llengües, així com la necessària i inevitable intercomunicació que s'ha de mantenir entre totes; els vicis adquirits gratuïtament, però al mateix temps les defenses i les adaptacions a què l'obliga la vida diària de les persones que l'usen.

Aquesta ponència no té altra pretensió que sumar-se a les aportacions que altres estudiosos han fet en la línia i amb la intenció que acabo d'exposar. L'Institut d'Estudis Catalans hi haurà de dir l'última paraula, amb més urgència en aquells punts que encara no han estat inclosos al codi normatiu.

El temps (aquí) i l'espai (a les Actes) que l'organització del Colloqui em concedeix, així com la necessària argumentació de cada tema, no m'han permès d'oferir-vos els sis temes que vaig

prometre als resums que us ha donat l'organització. Dels altres, n'incloc simplement tot seguit els resums.

1. «*Per*» i «*per a*». La normativa actual no es basa clarament ni en l'ús medieval (que només recentment ha estat un xic explorat) ni en la realitat dels dialectes actuals. I encara, la jurisprudència del mateix Fabra sembla que contradiu les normes. Si cal defensar la distinció entre *per* i *per a*, és aconsellable d'abandonar certes precisions poc convincents dels manuals i d'adoptar decididament un criteri funcional: la possibilitat d'ambigüitat (criteri ja trobable en Fabra i sobretot en Coromines). Cal explorar, doncs, amb detall en quins casos hi pot haver ambigüitat. Caldrà també explorar les repercussions de les nocions de «voluntat» i «acció», que sembla que afecten, per exemple, la possibilitat d'ús de les locucions *per tal de* i *a fi de*, avui emprades profusament a tort.

2. *L'infinitiu*. L'aspecte de la «substantivació» de l'infinitiu a penes falta en cap manual escolar, però sempre hi figura de manera extremament vaga. A més a més, les escarides prohibicions o recomanacions dels manuals contrasten clarament amb els usos medievals i amb els del segle xx, orals i escrits. És urgent de delimitar i formalitzar el problema. Alhora, caldrà atendre qüestions més generals, com l'estructura i la col·locació de qualssevol oracions completives.

3. *L'abstracció i la intensitat*. La classificació, en abstractives i intensives, de les construccions castellanques amb *lo*, feta per mi deu anys enrere, tot just si ajuda a clarificar i prou aquesta enrevessada qüestió. L'aspecte «abstractiu» no sembla que presenti en català cap tipus de coherència sistemàtica: és simplement un caos que s'ha d'investigar amb urgència. L'aspecte «intensiu», en canvi, almenys es pot organitzar en gran part, però aleshores sembla que ens condueix a malfiar-nos de la (pràcticament in-existent, almenys en forma escrita) normativa actual. De qualsevol manera, cal fer desaparèixer dels manuals la denominació de «*lo neutre*» i probablement caldrà replantejar també les altres denominacions emprades en aquest resum.

I. «SER» I «ESTAR»

1. EL PROBLEMA MÉS COMPLEX DE LA NOSTRA GRAMÀTICA ¹

El problema més important que té plantejat avui la gramàtica catalana és, sense cap mena de dubte, el de la teoria i la pràctica de l'ús d'aquests dos verbs. Fabra a penes en va dir mai res, de manera que no podem dir que hi hagi pròpiament una «normativa» sobre aquest punt. D'altra banda, ens manquen tots els elements per poder establir aquesta normativa i comptem, encara, amb factors distorsionadors o dificultadors. Aquestes manques i aquests factors són: a) la forta pressió secular dels sistemes francès i sobretot castellà; b) el profund allunyament que hi ha en aquest punt entre el rossellonès, el valencià i la resta de parlars; c) la manca de coneixença del sistema antic; d) la manca de coneixença de la situació durant els segles XVI a XIX; e) la manca de coneixença dels usos en els diferents indrets del domini lingüístic actual.

Per totes aquestes circumstàncies, la situació teòrica i sobretot pràctica actual es pot qualificar de caòtica i és urgent de trobar la manera de posar-hi remei, ni que només sigui parcialment. (En les pàgines que segueixen em referiré gairebé exclusivament a la situació del Principat.)

2. LA «NORMATIVA» D'ARAMON-BADIA

Seguint molt de prop un treball anterior d'Aramon (1957) i les escasses indicacions de Fabra (1932), Badia intentà d'establir l'any 1962 el primer esquema que posseïm amb pretensions

1. Aquest escrit sobre *ser* i *estar* és en bona part un resum de Solà (1981), al qual hom pot recórrer per a detalls que aquí s'ometen. N'ha aplegut una versió força modificada a la revista «Com», núm. 2 (1983).

de complet i preceptiu. Heus-lo aquí (entre claudàtors, a IV, les precisions que Badia no fa però que eren a la tradició oral):

- I. SIGNIFICATS ETIMOLÒGICS: *ser* / *estar*
- II. VERB COPULATIU + ATRIBUT EN GENERAL: *ser*. L'atribut pot ser:
  - A) Nom
  - B) Pronom o adjectiu determinatiu
  - C) Locució o frase adjectiva
  - D) Oració de relatiu o altra
  - E) Infinitiu
  - F) Adverbi
  - G) «Etc.»
- III. VERB COPULATIU + ADJECTIU QUALIFICATIU O PARTICIPI
  - A) Subjecte animat:
    - a) Qualitat imperfectiva (permanent): *ser*.
    - b) Qualitat perfectiva (transitòria): *estar*.
  - B) Subjecte inanimat: *ser*.
- IV. VERB COPULATIU + COMPLEMENT LOCATIU
  - [A] Subjecte animat:]
    - a) Sentit imperfectiu ('encontrarse en un sitio'): *ser*.
    - b) Sentit perfectiu ('permanecer en un sitio durante un tiempo determinado'): *estar*.
  - [B] Subjecte inanimat: *ser*.]

L'esquema anterior presenta els següents problemes principals:

a) Als apartats III i IV Badia recorre a les nocions de *perfectivitat* i *imperfectivitat*, en les quals es basaren il·lustres professors anteriors per donar compte del sistema castellà. Aquestes nocions, en català només afecten, diu Badia, els casos de subjecte animat. Amb subjectes inanimats, les qualitats atribuïdes tenen sempre un valor «teòricamente imperfectivo», i per això hi prescriu *ser*. Ara bé: basats en aquestes nocions, ens és impossible de saber per què el català usa *ser*, quan el castellà usa *estar*, en casos com els de 1-3 (3 s'«explicaria» per l'excepció indicada pel gramàtic):

- 1a Aquest home *és* mort / viu / casat.
- b Este hombre *está* muerto / vivo / casado.
- 2a En Pere *és* jovial / jove /calb / coix / vell.

- b* Pedro *es* ≠ *está* jovial / joven / calvo / cojo / viejo.
 3a El café *és* fred. Les pomes encara *són* verdes. El pis ja *és* net.
 Aquesta sopa *és* salada / dolça. La porta *era* tancada.
b El café *está* frío. Etc.

b) A l'apartat III Badia diu, referint-se als animats, que el verb és «casi siempre» el que s'indica. Aramon havia dit «preferentment». Cap dels dos autors no dona cap clarícia sobre aquesta expressió aproximativa, amb la qual resulta que s'afebleix notablement la guia que podien representar els conceptes de perfectivitat i imperfectivitat; de manera que ja no hi haurà més remei que aprendre cas per cas: caldrà recórrer a les llistes. L'ús de l'un verb o de l'altre depèn, segons els autors, de l'adjectiu (o, en general, de l'element) que fa d'atribut. Falk (pàgs. 104-105, 137-138), resseguint manuals, ha recollit el parer dels gramàtics sobre diferents adjectius i ens dona les dues llistes de 4 (entre claudàtors, afegeixo a *a* uns quants adjectius i dos adverbis de Ruaix):

- 4a ESTAR (amb subjecte animat) és almenys acceptat amb:
 alegre, satisfet, [content], trist, enutjat, [afligit, adolorit, enrabiàt], cansat, tranquil, malalt, bo (de salut), quiet, [pàlid, groc, vermell, suat, fred]; [bé, malament]; etc.
b SER (amb subjecte animat) es obligatori amb:
 amable, jovial, sarcàstic, dòcil, casat, vidu, lleig, bonic, gros, corpulent, enigmàtic, genial, coix, calb, boig, vell, jove, viu, mort, etc.

De fet, però, les llistes no haurien de ser dues, sinó tres. Converteixo 4a en 5a-b segons el meu criteri, i deixo estar 4b:

- 5a Adjectius que només admeten ESTAR (amb subjecte animat):
 satisfet, content, enutjat, afligit, adolorit, enrabiàt, cansat, malalt, pàlid, groc, vermell, suat...
b Adjectius que tenen diferent sentit amb SER o amb ESTAR (amb subjecte animat):
 alegre, trist, tranquil, bo, quiet, fred...
c Adjectius que només admeten SER (amb subjecte animat): llista de 4b.

No solament cap gramàtic no ha intentat d'allargar, precisar, *definir* aquestes llistes, sinó que per ara no hi ha ningú que hagi explicat de manera convincent i operativa per què els adjectius de $4b = 5c$ no admeten *estar*. Dit d'altra manera: quina diferència hi ha entre $5b$ i $5c$. L'argument decisiu és el sentiment lingüístic de les persones d'una certa edat, sentiment ja molt diluït en persones més joves (l'ús actual tendeix decididament a *estar* sobretot amb certs adjectius: *casat, coix, calb, boig, viu, mort...*). I, com que una llista no és mai exhaustiva, el problema persisteix: fins i tot havent memoritzat les llistes de 4-5, dubtarem davant casos nous com 6 (vegeu també 19, més avall):

- 6a La nostra policia no (*és / està* ?) *capacitada* per donar-hi resposta («El Món», 30.4.1982, pàg. 7: *és*).
- b El «responsable» [...] sempre (*és / està* ?) *exempt* de culpa («Canigó», 14.11.1981, pàgs. 28-29: *és*).
- c Avui com aleshores, (*sóc / estic* ?) *prest* [...] a donar la meva penyora (C. Riba, trad. de *El romanç de Tristany i Isolda*, 1921, ed. 1981, pàg. 59: *sóc*).
- d Aquest(a) noi(a) (*és / està* ?) molt *bo(na)* [*sc.* 'té molt d'atractiu, té molta presència, fa de bon veure'].
- e El papa (*serà / estarà* ?) *present* entre nosaltres («Avui», 23.10.1982, pàg. 27: *serà*).
- f (*Sóc / estic* ?) molt *feliç*, aquí entre vosaltres (Ruaix, fitxa 24: *estic*).

c) L'esquema de Badia deixa deseparats, entre altres, uns casos importants en què l'«atribut» és un sintagma preposicional (el subjecte és animat o inanimat) i que, si de cas, per exclusió, potser caurien sota els punts C o F de l'apartat II, en el qual s'usa *ser* segons l'esquema. Però en realitat la majoria de les construccions de 7 duen clarament *estar* (indico amb una F els casos que Fabra 1932 dona amb aquest verb), bé que avui les persones preocupades per la puresa de la llengua hi vacillen i, per aquesta mateixa tendència purista, s'inclinen a posar-hi *ser*.

- 7 SER / ESTAR (?) algú o alguna cosa a *l'abast* (F), *a(l) punt* (F), *a favor* d'algú, *d'acord* (F), *(en) contra*, *d' bon humor*, *de sort*, *de desgràcia* (F), *de gairell*, *a la venda*, *a la vista*, *en crisi*, *en ús* (F)...

3. LA REALITAT DE LA LLENGUA

El cas és que, en l'ús espontani, avui trobem *estar* en molts casos que l'esquema d'Aramon-Badia reserva a *ser*. I aquest ús no és pas dels últims anys ni únicament propi de persones poc sensibles a la llengua, com alguna vegada s'ha dit. En dono només una mostra de quatre autors gens sospitosos (casos *a*, clarament contraris a l'esquema; casos *b*, no prou delimitats per aquest, però que molts correctors i gramàtics s'inclinarien a construir amb *ser*, per la raó que he donat aquí damunt; vegeu també la nota 5).

- 8 C. Riba (1921, obra descrita a 6c):
- a* Ell jeia mort [...], i el bocí de l'espasa enemiga *estava* encara enfonsat dins el seu crani. — La cambra *estava* fosca: ni ciri encès ni llàntia. — la ferida no *estava* embenada. — un ric drap de Nicea *estava* estès damunt l'herbei verd, i les relíquies dels sants [...] hi *eren* ja disposades. — [Després de la prova del ferro roent:] I tothom veié que la seva carn *estava* més sana que pruna de prunera. (Pàgs. 10, 38, 39, 68, 69.)
  - b* Pensa que *està fora del teu poder* d'acostar-te a la foguera (pàg. 43).
- 9 Pompeu Fabra:
- a* El canvi d'*e* en *i* [...] *està* ben explicat («L'Avenç», 1891, pàg. 384). — pera indicar [...] que una paraula *està* mal empleada (*Contrib. gram. llengua cat.*, 1898, pàg. 8). — el nom *està* format pel radical i per la terminació (*ibid.*, pàg. 32). — Aquest pomer *està* carregat de pomes. — Els llençols ja estan rentats, planxats i plegats. — La sala *estava* plena de gent. — Estar magre, ésser prim com una canya. — Que *està* sota terra. — Fer que una cosa sigui o estigui en un lloc determinat on no era. Fer estar alguna cosa en una nova posició, en un nou estat (1932, paraules *collidor*, *plegar*, *ple*, *canya*, *subterrani*, *posar*). — es posposen al verb quan aquest *està* en infinitiu (*Gram. cat.*, 1933⁷, § 97). — Quan el verb *està* en un temps compost. — Ambdós complements poden estar representats per pronoms. — ambdós complements poden ésser representats pels pronoms (*Gram. cat.*, 1956, §§ 73, 75, 76. Ús d'*estar* sistemàtic a les obres de Fabra, amb alguna raríssima excepció com la que dono).

- b* un temps que va estar de moda escriure («L'Avenç», 1891, pàg. 385). — Aquests, em sembla, estan ja dins el bon camí (en el seu temps hi estava també Llorente [...]) («Acció Valenciana» 8, 1930, pàg. 3). — La casa està situada al cim del turó. — una cosa que hom creu que està a prop d'esdevenir-se. — una cosa que està poc segura sobre el seu suport (1932, paraules *situar, expectació, trontollar*).
- 10 J. Coromines (1971, *Lleures i converses d'un filòleg*):
- a* Per molt castellanitzat que estigui l'estil. — i les ambigüitats no estan descartades. — aquest *més* està realment substantivat. — no estarem en terreny menys ferm que en els casos anteriors. — la combinació [...] està regida pel substantiu. — verb que [...] pot estar sobreentès. — aquests fets estan superats o enterament ignorats en l'ús modern (pàgs. 110, 125, 125, 125, 134, 152, 166; altres: 134, 135, 150).
- 11 J. Miracle («Hoja del Lunes», Barcelona, 30.8.1982, pàg. I del suplement català):
- a* s'havien plantat uns cartells segons els quals estava prohibit de parlar en català. — Aquesta voluntat [...] està formada del conjunt de voluntats particulars.

4. APORTACIONS DE VALLCORBA, RUAIX I FALK

Aquests tres autors han intentat eixamplar el quadre d'usos genuïns d'*estar*, probablement neguitejats per la realitat reflectida a 8-11. L'ur tesi és que no hi ha diferència essencial entre subjectes animats i no animats i que els nostres verbs es contraposen pels següents significats:

- ESTAR: a) posició (d'una certa manera) en un lloc; «l'actitud o la manera en què està posada» una persona o cosa.
- b) fixació.
- c) permanència en un estat; qualitat adquirida (vista com a dependent); permanència en un lloc, en una feina.
- d) residència (d'un animat) (= 'estar-se, viure').²

2. Caldria revisar la teoria que atribueix a *estar* el significat de 'residir, habitar, viure, estar-se' (teoria anterior als tres autors que ara ens

- e) estat transitori (reversible) d'un subjecte animat.
- SER:
- f) identitat.
- g) simple constatació o comprovació d'una qualitat (fins i tot accidental) d'un inanimat.
- h) simple constatació de la presència en un lloc.

El fet que un cas determinat caigui sota l'esfera d'*estar* pot venir indicat per la presència d'un circumstancial explícit; però aquest circumstancial no és imprescindible: i, en aquest cas, la intenció del qui parla n'és l'únic aval. Segons aquests principis, el català contraposa els exemples de 12 (que l'esquema de Badia prohibiria o no controlaria) als de 13. (Les lletres corresponen a les de l'esquema d'aquí damunt.)

- 12a El pal està tort. — La bombeta està fluixa. — El castell està al cim del turó.³ — Menorca està més al nord que Mallorca. — Estic molt feliç, aquí entre vosaltres. — Vam trobar-los sota el pont: estaven allí, armats. — La Carne estava de genollons. — El gerro damunt la taula hi està bé.
- b El sol surt i es pon i la terra està immòbil.
- c Aquesta botiga estarà tancada tot el mes d'agost. — L'aigua està freda a la nevera. — Cal que l'olla estigui al foc perquè l'aigua estigui calenta. — L'hotel estarà buit aquest

ocupen). La intuïció (que he comprovat que concorda amb la de molts catalans) em diu que (i)a amb el significat de (i)b és més aviat estrany, i que (i)c no significa exactament (i)b, almenys no sempre:

- (i)a Ara en Pere està al carrer Balmes, 46.
 b Ara en Pere viu al carrer Balmes, 46.
 c Ara en Pere s'està al carrer Balmes, 46.

3. Ruaix glossa *El castell està al cim del turó* dient 'és situat al...', i *El pal està tort* dient 'és col·locat / posat tort'. ¿Admetria «*El castell està situat...*», «*El pal està col·locat...*»? Per tot el que puc deduir, sembla que no. Però observem que Fabra (vegeu exemple tercer de 9b) precisament dona la primera d'aquestes dues construccions. I és versemblant que la possibilitat de construir «SN + *estar* + Locatiu» s'hagi d'explicar a través de l'el·lipsi del participi passat (pp) de l'estructura anterior «SN + *estar* + pp + Locatiu» (vegeu Wheeler). Il·lustraria aquesta hipòtesi el següent exemple: «El col·legi Pere Anton *està situat* al centre de Granollers; en canvi, el Joan Solans *està* ϕ en un barri perifèric». (Vegeu l'exemple 21b del text.)

estiu. — Convé que l'abric estigui penjat perquè no s'arrossegui. — La porta està oberta. — L'olla està al foc. — El meu fill està d'encarregat a can Mates.

- d* Joestic [*sc.* m'estic, visc] al carrer de Rafel Casanova.
 13g La porta és oberta. — Aquell gerro és trencat, però aquest és intacte.
b L'olla és al foc. — La llet deu ser a la nevera. — L'hotel serà buit aquest estiu. — El meu poble és a la comarca del Vallès Oriental.

Ens trobem, doncs, amb dues normatives que difereixen de manera important. L'argument d'Aramon-Badia era la intuïció de les persones d'edat. L'argument de Vallcorba-Ruaix-Falk sembla que és el mateix: la reacció que ells experimenten — *o que creuen que experimenten* — davant els casos adduïts. Donat l'estat actual de la llengua i de la investigació, és impossible de saber qui té raó; però sembla que les nocions d'aquests últims autors tenen realment algun paper en la distribució d'aquests dos verbs. Tanmateix, si reduïm a esquema algun dels casos adduïts, resulta que ens trobem amb l'oposició 14*b* (amb context explícit *o sense*), la qual es donaria amb els adjectius i participis de 14*a* (Falk, pàgs. 105-106, 123-136; n'hi afegeixo tres de Ruaix, fitxa 24, entre claudàtors; i algun altre de meu, entre parèntesis).⁴ A 14*c*, en canvi, no es podria admetre ([*n.a.*] *estar* perquè no hi ha els significats que reclamen aquest verb.

4. Falk (pàgs. 123-136) precisa que els adjectius/participis de 14*a* són aquells que «pueden entrar en relaciones "accesorias"», és a dir, indicar «una fase del sujeto», una qualitat adquirida, un «estado visto como dependiente». Això, és clar, implica que el dit subjecte sigui «variable en el tiempo con respecto al parámetro en cuestión» (respecte a la qualitat predicada per l'adjectiu). Aquesta accessorietat, dependència, variabilitat es confirma si la frase admet la presència de circumstancials com *ja, ara, encara, de vegades, mai, sempre, durant dues hores*, etc. (com ja havia indicat Vallcorba). I així, tindriem les següents construccions:

- (i) El cendrer (ja, de vegades, encara) és ple.
- (ii) El cendrer (*ja, *de vegades, *encara) és blau / gran / rodó.
- (iii) El cel (ja, aquella tarda) era blau.

Segons aquesta hipòtesi, a (i) i a (iii) hi ha la semàntica pròpia d'*estar*.

- 14a *calent, fred, tebi, encès, glaçat, espès* (la sopa), *dolç, salat, bo* (un menjar), *(cru, cuit), ple, buit, obert, tancat, bulliciós* (un mercat), *malenconiós* (un capvespre), *sec, moll, (mullat), humit, net, brut, tèrbol* (l'aigua d'un riu), *clar* (l'aigua d'un riu), *transparent* (l'aigua d'un riu), *blau* (el cel), *nuvolós, fosc, relliscós* (un esglaó), *pla* (l'aigua d'un llac), *llis* (l'aigua d'un llac), *flonjo* (una terra de conreu després de la pluja), *dur, bla, (tou), madur, verd, tendre, [tort, fluix, enterrat], intacte* (??, pàg. 124, lín. 2).
- b la porta *és* ≠ *està* tancada.
l'hotel *serà* ≠ *estarà* obert aquest estiu.
l'olla *és* ≠ *està* al foc.
- c el gerro *està* [n.a.] / *és* trencat.

14, doncs, és crucial en aquesta teoria. Ara bé: resulta que la distinció de 14b i la contraposició entre 14b i 14c són merament teòriques, probablement fruit d'algun prejudici o, simplement, de la voluntat d'ordenar els fets d'una certa manera. Els catalanoparlants d'avui no senten cap diferència entre les dues opcions de 14b ni entre 14b i 14c (on és habitual *estar*).

A la consideració que acabem de fer sobre 14a-c, cal afegir-n'hi una altra. Ni tan sols mantenint-nos en una possibilitat merament teòrica, no és cert que tots els adjectius de 14a admetin l'oposició de 14b: no acabo de veure què seria la dita oposició amb adjectius com *espès, dolç, salat, bo, cru, cuit, bulliciós, clar, blau, nuvolós, pla*. En canvi, alguns dels adjectius de 14a admeten una oposició entre *ser* i *estar* d'un tipus diferent del que els autors comentats volen expressar amb 14b: és l'oposició que veiem a 14d i 14e:

- 14d Aquesta biga és torta ('fa corba, s'inclina més d'un costat que de l'altre').
... .. està torta ('està col·locada de manera que fa corba').
Aquesta bombeta és fluixa ('fa poca llum').
... .. està fluixa ('està mal o poc enroscada').
Aquesta terra és flonja ('de natural no és espessa, etc.').
... .. està flonja ('hi ha plogut, etc.').
- e Aquesta moto és molt neta ('no en cau gens d'oli, etc.').
... .. està molt neta ('l'he netejada bé, etc.').

Caldria saber quina vigència real tenen aquestes oposicions avui a la llengua parlada del Principat (diria que hi són totes normals) i quina han tingut en altres èpoques.

5. DIFICULTATS PERSISTENTS

Totes les dificultats es podrien sintetitzar en una: Així com un individu de parla italiana o castellana sap molt bé quan usa *ser* i quan *estar*, i si de cas la dificultat és del lingüista que vol deduir-ne la llei, un catalanoparlant vacilla en molts casos i ha de guiar-se per les orientacions teòriques que li doni el gramàtic; però el gramàtic no posseeix tampoc aquestes orientacions amb gaire seguretat, i les que posseeix són difícilment assimilables per l'usuari. Suposant que les nocions que utilitzen els gramàtics hagin format part de la competència dels catalans en altre temps, si els catalans d'avui no poden assimilar-les és probablement perquè han deixat d'actuar en la nostra consciència, *substituïdes per les que regeixen en el sistema castellà* (a causa de la pressió d'aquesta llengua, probablement acompanyada d'una predisposició interna del català). Aquesta conclusió pot semblar cruel en el nostre context sociopolític-lingüístic, però crec que s'ajusta a la realitat de manera estricta i per això l'explica més que cap altre raonament. I jo opino que serà molt difícil, vull dir impossible, fer marxa enrere en aquest punt de sintaxi.

Avui la llengua usual de la major part del Principat presenta l'ús d'*estar* reflectit a 15-18 (a la vora de *ser*, amb més o menys persistència segons els indrets i les edats, almenys a 15-17, llevat amb *bé* i *malament*):

- 15 (Amb animats; vegeu 4b)
 a Aquell home està casat / calb / boig / jove / mort / viu.
 b Aquest(a) noi(a) és ≠ està molt maco-a / alt(a) / xerraire / comunicatiu-va / optimista.
- 16 (Amb no animats: participis, adjectius o expressions modals; vegeu 14)
 a Mira si la finestra està oberta, que fa molt vent.

- Les obres estaran acabades abans de l'estiu.
Aquesta suma està equivocada.
- b* Aquell gerro està trencat, però aquest està intacte.
Aquesta llet està freda: posa-me-n'hi de calenta.
- c* La suma està bé / malament.
Compteu-me els verbs que estiguin en subjuntiu.
- d* Aquesta biga és $\neq$ està torta.
Aquesta moto és $\neq$ està molt neta / bruta.
Aquell indret és $\neq$ està molt solitari.
- e* Ecs!, aquesta sopa està salada.
Que bo que està, aquest pastís!: com l'has fet?
- 17 (Amb locatius)
- a* —A on és en Francesc? [...] Que no és a casa? —Sí, papà.
Està en son despatx (Bosch de la Trinxeria, *L'hereu Nordell*, 1889, ed. 1979, pàg. 186).
Mare, no trobo les sabatilles: on estan?
On està la parada del 56?
La Universitat? Ui, està molt lluny: agafi el metro.
- b* Els vells catalanistes estaven lluny d'aquesta concepció (A. Rovira i Virgili, *Resum d'hist. del catalanisme*, B. 1936, pàg. 70).
- 18 van estar a punt de constituir [l'Estat Català] els representants de les Diputacions (Rovira, *o.c.*, 44-5).
un gran centre [...] que estigués en relació i aliança amb els Centres semblants (Rovira, *o.c.*, 49).
Frederic Soler, que aleshores estava en el ple de la seva popularitat (Rovira, *o.c.*, 54).
Almirall estava en l'apogeu de la seva carrera política (Rovira, *o.c.*, 61).
Això no està al meu abast.
El govern italià està en crisi.
No puc estar d'acord amb tu.
Som molts els que estem pel canvi de govern.
Han inclòs al cens tots els menors que estan entre els 16 i els 17 anys.
RTVE ja ha establert entre qui està el joc.

Els gramàtics es resisteixen a afliuixar en els casos de 15. Ja hem vist que 15*a* és un dels que amb més urgència cal definir (vegeu comentaris a les llistes de 5). 15*b* és una mostra de casos amb adjectius (*bo(níssim)*, *dolent*, *gustós*, *deliciós*, etc.) que tradicionalment potser pertanyerien a 5*a* (això és: només admetrien

ser); però ja fa uns quants anys que els veiem tractats igual que en castellà, com si fossin de *5b* (on *ser* ≠ *estar*). També és molt recent una construcció com *6d*, «Aquest(a) noi(a) està molt bo-(na)» ('té molt d'atractiu, fa de bon veure'), que produeix una forta impressió de castellanitzant, probablement no per l'estructura (conté l'adjectiu *bo*, clarament admès amb *estar*, vegeu *4a*, *5b*), sinó per la procedència castellana de tota l'expressió.

En canvi, l'opinió dels gramàtics és molt benigna envers els casos de *16a* (participis),⁵ els quals sembla que ja són ben antics i és poc probable que siguin deguts exclusivament a pressió del castellà (vegeu Solà 1981: 173-174). Ara: no sabem fins on arriba la benignitat o tolerància: jo diria que s'estén clarament a *16b* (certs adjectius). Els casos *16c* són diferents: no crec que ningú hi utilitzés *ser*, ni els gramàtics. Quant a *16d*, crec que el primer exemple és indiscutible i irrenunciable en la llengua parlada, i opino que l'admetrien tots els gramàtics; els altres dos, no n'estic tan segur. Finalment, a *16e* el segon exemple és més ingrat per a molts usuaris i per als gramàtics que no pas el primer (el qual, de fet, es troba ben prop de *16b*), i és també força més recent: crec que és el més ingrat de tots els exemples de *16*. Però aquesta gradació i inseguretat d'opinió revela prou clarament la necessitat de clarificació.

Els casos de *17a* són realment molt recents (bé que n'hi hagi algun de més antic): gosaria dir que no s'han escampat de manera clara pel Principat fins fa un màxim de quinze anys; però, en canvi, s'han imposat pertot arreu d'una manera fulminant i implacable. És un dels casos més clars que els gramàtics i les persones sensibles rebutgen. En canvi, casos com el *17b* són més dubtosos (observem que indiquen més aviat un estat que no pas una localització, i per tant es troben relacionats amb els casos

5. Vegeu Badia (pàgs. 158-159, 164-167, 169-170). F. de B. Moll (*La lengua de las Baleares*, Palma de M. 1973², pàg. 37) dona sense cap indicació (com a normals, doncs, o preceptives): *La finestra està oberta, Les portes estan tancades, El camp està inundat.*

de 15 i 16), i de fet es troben de manera corrent a la llengua escrita.

Sobre 18 a penes hi ha opinió, i si de cas està dividida (vegeu comentari a 7). La jurisprudència de Fabra (i de molts altres autors) assenyalava clarament (en Fabra, diria sistemàticament) cap a *estar*. Observem que alguns exemples són ben semblants als de 17*b*, amb els quals no hi ha barrera clara. Hi ha casos (per exemple, els tres últims de 18: el penúltim, imitat de l'«Avui» del 23.10.1982, pàg. 5, i l'últim, procedent d'«El Món» del 22.10.1982, pàg. 7) que no sabem si són del tot homologables amb els altres ni fins a quin punt s'han originat en català o són imitacions del castellà.

6. DESGAVELL IMPERANT. ULTRACORRECCIONS

La foscor, m'atreviria a dir intrínseca, d'aquest punt de la nostra sintaxi i la por general envers l'ús d'*estar* originen una situació caòtica que es pot sintetitzar en els punts següents:

a) Desavinença i fins contradicció entre els teoritzadors (§ 4).

b) Marginació d'usos d'*estar* prou antics, molt consolidats i probablement genuïns (16*a*; vegeu 14).

c) Desgavell en l'ús de sintagmes preposicionals (7, 18).

d) Recurs a ultracorreccions i altres abusos. A la meua manera de veure, són exemples d'ultracorreccions (això és, d'ús de *ser* on correspondria *estar*, almenys fora del Rosselló) els següents (com també els de 6*a-d*, més amunt):

19*a* Antoni Cuadras [...] és obert a la discussió («El Món», 30.4.1982, pàg. 11).

b una veritable crítica d'interpretació [...] a la qual ni és ni té perquè [*sic*] ésser preparat el gran públic (S. Guinot, «Boletín Socied. Castellon. Cult.», XIV, 1933; de Fr. Pérez M., *Les normes de Castelló*, V. 1982, pàg. 79).

c En Pau és assegut (*vs.* En Pau està assegut hores i hores) (M. Montané i altres, *Llengua i lit. Avui*. 1, B. 1980², pàg. 229).

d Ara la portera és malalta (Ràdio Quatre, 20.5.1982).

- e Fabra no era renyit amb els Jocs Florals (J. Triadú, a *Antologia d'homen. a P. Fabra*, B. 1968 [1969], pàg. 6).
- f Sóc desolat (Ràdio Barcelona, 4.5.1982).
- g El ciutadà creu que no és, per llei, obligat a omplir els fulls («Avui», 7.4.1981, pàg. 9).
- b Ja ets subscrit a «Serra d'Or»? (Ruaix, pàg. 119.3).
- i Éreu embriac anit, sens dubte (C. Riba, obra descrita a 6c, pàg. 100).
- j els Estats Units [...] són oposats a la política annexionista d'Israel («Avui», 21.8.1982, pàg. 15).

Entre els abusos deguts a la mateixa por referida, podem enumerar: ús de *ser* (o d'*estar*) en lloc d'*haver-hi* (20a); ús de *raure* (20b), *romandre*, *restar* (20c) i *quedar* (20d), en lloc d'*estar* o d'alguna altra solució. (És sobretot notable l'ús recent i cada cop més abundant de *raure*.)⁶

- 20a per establir-se al castell de la Blanca Landa, on grans caceres eren preparades ('on hi havia...', C. Riba, obra citada a 6c, pàg. 90). — Els criteris [...] han estat els següents [...]. Però per sobre de tots està el lingüístic (D'un estudiant).
- b la diferència no rau tant en el tema com en el gust i el paladar del llegidor (M. Desclot, trad. de *Moll Flanders*, Barcelona 1981, pàg. 16). — El contenció que enfronta ambdós partits rau no tant en qüestions concretes [...], sinó [*sic*] en la mateixa concepció del PSUC («Avui», 9.10.1980, pàg. 1).
- c Aquest establiment romandrà / restarà tancat el dia 3 de novembre per inventari (Avis freqüent a les portes dels establiments).
- d Queda oberta la matrícula (Cartell de l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya, 1932).

e) Vacil·lació general irremeiable entre els dos verbs *ser* i *estar*. En dono una mostra breu però significativa (subratllats meus):

6. Tant ha esdevingut moda l'ús de *raure*, que fins la GEC l'ha acollit amb el significat abusiú que comento, potser induïda per una interpretació precipitada d'un exemple del DCVB.

- 21a El vaig trobar estenallat [...]. *Estava* panxa enlaire. — En José María Altopáramo de Miranda *era* panxa enlaire (J. Fuster, «El Món», 8.10.1982, pàgs. 35 i 38, amb referència als mateixos personatge i situació).
- b Cinc morts, quatre d'ells guàrdies civils, i tretze ferits [...]. [...] José Ignacio Martínez Pérez, que *és* ara en estat molt greu, no va respectar l'estop [...]. Els cossos dels guàrdies civils *estan* a l'hospital militar de Barcelona [...]. El cos del paísà *és* al dipòsit de cadàvers de l'Ajuntament de Gavà. [...] El conductor del vehicle *està* internat a la residència [...]. El governador [...] va visitar els ferits que també *estan* a l'esmentat hospital («Avui», 10.10.1982).

7. CONCLUSIÓ OBERTA

Analitzats amb compte els principals aspectes conflictius, en resulta una situació menys pessimista que no es podia témer. Hi ha tres grups principals:

a) Casos en què caldria ser benigne amb l'ús d'*estar*, admetent una doble possibilitat durant un temps en uns casos (3, 8-11, 14, 16a,b,d,e primer exemple, 17b) i decantant-se decididament a favor d'*estar* en uns altres (7=18, 16c).

b) Casos en què caldria prohibir clarament *estar* (20, potser 6f), *ser* (6a-c, 19, 20a) i certs falsos succedanis (20b-d).

c) Casos que caldria estudiar i definir millor (1-6, 15-16, 17b). Mentre no hi hagi més llum sobre aquests casos, serà prudent de procurar mantenir *ser* en casos com 1-2, 4b (potser 6f), 15a-b i 16e (últim exemple).

L'autoritat competent hi haurà de dir l'última paraula, la qual seria desitjable que no es fes esperar, a la vista de la gran desorientació que regna en aquest punt de la nostra sintaxi.

II. A PROPÒSIT DE LES PASSIVES

1. EQUIVALENTS ROMÀNICS DE LA PASSIVA
I LA MEDIAL LLATINES

Els romanistes sempre han dit que la construcció pròpiament passiva (1) heretada del llatí arrelà poc a les nostres llengües i que normalment la substitueixen, sobretot en les modalitats parlades, la construcció pronominal (2) i la que resulta d'anteposar el complement (3) (Lausberg, §§ 863, 865):

- 1 El cavall ha estat comprat pel meu amic.
- 2 *rom.* se spune, *it.* si dice, *cast.* se dice, *cat.* es diu.
- 3 *rom.* Călcul l'a cumparât priétenul meu.
it. Il cavallo l'ha comprato il mio amico.
cat. El cavall, l'ha comprat el meu amic.

A la construcció 2, l'element pronominal, originàriament reflexiu, ha deixat de funcionar com a pronom i s'ha convertit en la marca superficial d'un *agent indeterminat*, i és per això que avui la construcció s'anomena «de subjecte indeterminat». (En general, abans s'anomenava passiva reflexiva / reflexa / pronominal.) Hi ha autors que creuen que aquesta construcció té un valor semàntic més aviat impersonal o «medial de no insistència» (Iordan-Manoliu, § 354) que no pas passiu; però aquí hi ha un aspecte de la qüestió força difícil de decidir, i en prescindirem.

A les tres construccions hi ha problemes específics en català. La tercera potser és la que en presenta de més importants. En efecte, des de fa una seixantena d'anys s'ha escampat una mena de pànic curiós al fenomen que s'ha anomenat «pleonasma» i que no s'ha definit mai d'una manera mínimament operativa: *grosso modo* ha conduït a evitar de manera indiscriminada la repetició d'un element nominal mitjançant un pronom. Si construccions com 4 són fruit d'una circumspecció ben entesa, d'altres com 5a

són un mal fruit de la dita pruija (i de retop són castellanismes: compareu *5a* amb *5b*):

- 4 si en la prosa actual ϕ trobem tan abundantment tota mena d'inversions (Fabra 1954-56: conversa 300).
- 5a De tot el contingut d'aquest paràgraf ϕ parla bellament el mateix autor a les pàgs. 88ss («Estudis Romànics», XI, pàg. 311).
- b Del grado de poder e influencia que alcanzaron las gentes ultra-pirenaicas ϕ nos da idea el siguiente hecho (Alvar, *El dial. aragon.*, 1953, pàg. 14).

Ja Gabriel Ferrater (1968 [1981]) va fer veure, comparant-les amb el castellà, la diferència entre *6a* i *6b*, i igualment cal observar la diferència entre *7a* i *7b*:

- 6a En aquest pis, no hi toca el sol (*cast.* «en este piso no da el sol»).
- b En aquest pis, no toca el sol (*cast.* «en este piso, Ramón o quien sea no toca el sol»).
- 7a Es va asseure a l'ombra per veure què li passava a la ciutat (*cast.* «... para ver qué le sucedía a ...»).
- b Es va asseure a l'ombra per veure què passava a la ciutat (*cast.* «... para ver qué sucedía en ...»).

Es tracta d'un aspecte central de la nostra sintaxi, sobre el qual només tenim els estudis de Garolera. Com que el problema té repercussió immediata en la pràctica, urgeix d'aportar-hi noves clàrícies.¹ Però avui prefereixo detenir-me una mica més en les altres dues construccions (1 i 2).

2. LA CONSTRUCCIÓ PASSIVA EN CATALÀ

És ben sabut que la construcció amb verb morfològicament passiu del tipus 1 no pertany a les llengües romàniques parlades:

1. Vegeu més detalls a Solà (1977a: 22-31) i (1973: 41-46).

«Vitalidad declaradamente popular no la tiene la formación pasiva del tipo *sum laudatus* en ninguna lengua románica», diu Lausberg (§ 865), i ho han repetit una gran quantitat d'autors. Pel que fa al català, Coromines és qui s'ha referit a aquest punt amb més extensió. Diu (pàgs. 77 i 79) que «en totes les llengües romàniques del Sud [cat., llengua d'Oc, it., cast. i port.] s'usa molt poc la passiva amb el verb *ésser*» i que el francès en fa més ús. «Solament algun autor medieval que imitava servilment el llatí fou generós en aquest punt, o ho és algun autor modern que està dominat per la influència [...] alemanya [...] o [...] anglesa». Pel que fa als límits, diu: «En el futur i en els passats, definit o indefinit, la passiva d'*ésser* pot encara usar-se a condició que sigui RARAMENT i AMB MOLTA CIRCUMSPECIÓ [...], sobretot amb verbs DE CARÀCTER MÉS O MENYS SAVI, i en un estil doctrinal. En el present i en l'imperfet, hi ha impossibilitat AMB LA MAJORIA DELS VERBS, i solament EN ALGUNS de caràcter duratiu —o sigui "imperfectius"— s'admet OCASIONALMENT aquesta construcció, sempre que es faci AMB GRAN MODERACIÓ I PRUDÈNCIA, i en textos o passatges de to elevat o d'estil doctrinal; els verbs "perfectius" o de sentit no duratiu la rebutgen en termes absoluts i en qualsevol circumstància.» (Subratllat, J. S.)

En síntesi, tant Coromines com els altres autors vénen a dir que LA PASSIVA MORFOLÒGICA NO ES POT USAR EN PRESENT I IMPERFET AMB VERBS PERFECTIUS. L'exemple 8 il·lustra aquesta conclusió:

8	El presoner	}	era turmentat / *era mort és turmentat / *és mort fou turmentat / fou mort	} per la policia.
---	-------------	---	--	-------------------

Observem que Coromines diu que també en temps verbals diferents dels de 8 cal anar molt amb compte a usar la passiva.

2. Vegeu Lausberg (pàg. 329 i § 867*b*), Gili (§§ 6, 101-102), Acadèmia (pàg. 452), Carrasco (pàg. 339) i Cock (pàg. 366). Cock dedica dues espesses pàgines (343-345) a transcriure opinions de 23 autors en el mateix

Malgrat l'aclaparadora unanimitat de l'opinió dels gramàtics, l'anàlisi que fa Cock d'escrits d'Unamuno demostra que aquest autor només presenta una lleu adequació a la teoria i que, de fet, la realitat és un xic més complexa.³ Respecte al català, no poseïm cap estudi com el de Cock; però, si ens limitem al segle xx, tinc la impressió que s'ha esdevingut el que diuen Alcover-Badia-Coromines: que el català escrit, sobretot de nivells acadèmics (assaigs, actes de incorporacions, escrits científics), però probablement també del periodisme (afegim nosaltres), ha fet un ús molt abundant de la passiva morfològica, un ús ingrat a una oïda atenta. Segons Coromines, aquest abús respon a una aversió injustificada envers la construcció 2. A la meua manera de veure (compartida per força persones consultades), serien exemples d'ús abusiu, entre una multitud d'altres, els següents (hi subratllo els fragments afectats):

- a Allò que *pot ésser demanat* d'un llibre com aquest no és massa transcendent (J. Triadú, dins *Antol. d'bomen. a P. Fabra*, Barcelona 1968 [1969], pàg. 7).
- b Després del sopar d'amistat [...] *fou tinguda* una reunió de treball («Butlletí Interior» [de la Societ. d'Onomàst.] V (1981), pàg. 5; altres exs., a les pàgs. 4, 5 i 9).
- c L'esquema a partir del qual s'ha desenvolupat l'estudi *ha estat basat* en dues nocions essencials («Treballs de Socioling. Catal.» 4 (1982), pàg. 9; altres: 6, 11).

sentit. Pel que fa al català, vegeu Alcover (1906, 1920) i Badia (§§ 112.2, 191.3-4, 275.2), les opinions dels quals *pel que fa a la construcció 1* del text no són divergents ni entre elles (ho semblen en la forma) ni amb la de Coromines, que veurem més avall al text

3. Cock fa veure, per exemple, que la passiva abunda en expressions estereotipades, en modismes, etc., com ara *alabado sea Dios*. En català tenim, per exemple, *alabat sia Déu, és sabut que* (molt usat en llengua escrita). Observem, tanmateix, que el primer cas pertany a l'esfera religiosa (sempre més pròxima al llatí i més conservadora), i l'altre a l'«estil doctrinal», que assenyalen els autors. Però la construcció (i), que és prou normal en tots els nivells de llengua, sembla clarament derivada d'una passiva (vegeu Bello, §§ 735, 739; Lausberg, pàgs. 328 i 329).

- (i) Les normes [que han estat] dictades per l'autoritat.

Si els autors han de fer cas de la doctrina de Coromines, com sembla evident, és imprescindible de desenvolupar-la i precisar-la, car aquest autor s'expressa en termes essencialment vagues (que jo he destacat en els fragments transcrits).⁴ Malauradament, els termes utilitzats per distingir els verbs —«perfectius», «imperfectius»—, si són els adequats, són difícils de manejar en la pràctica: ¿són perfectius o imperfectius verbs com *aprovar*, *abandonar*, *formar*, *reservar*, *atribuir*?⁵ Probablement ens trobem davant d'un aspecte de la sintaxi que difícilment es pot formular en termes que tots els usuaris puguin dominar fàcilment, i menys encara en termes matemàtics. Però, vista la situació, és urgent d'aprofundir-hi.

3. LA CONSTRUCCIÓ DE SUBJECTE INDETERMINAT EN CATALÀ

Aquesta construcció (2), per ella mateixa o en relació amb la passivització, ha estat intensament estudiada durant els últims anys, sobretot en castellà i en italià. Fins i tot prescindint de qualsevol aspecte no estrictament pràctic, com aquí ens pertoca de fer, en català la construcció presenta aspectes que la normativa hauria de tenir en compte. Ens fixarem molt breument en tres: l'expressió de l'agent (*a*), els límits estilístics (*b*) i la concordança del verb (*c*).

a) *L'expressió de l'agent*

En català antic i en altres llengües era normal d'expressar, precedit de *per*, l'agent de la construcció 2 (vegeu 10 i un parell d'exemples més a Monge 372 i Coromines 81):

4. Cal dir, en descàrrec seu, que Coromines adverteix que l'assumpte ha estat estudiat per altres autors (n'esmenta uns quants) i que ell no pretén d'entrar-hi a fons.

5. Miravittles (pàgs. 121-162), basat en aquests conceptes, intenta de classificar uns quants verbs i d'aplicar-los la passiva, però ni els seus criteris ni les seves conclusions no satisfan del tot i per tant cal tornar-hi.

- 10a que los ·V· senys corporals se exerciten en pendre les diverses obres que·s fan en les ciutats per la multitut de les gents (Llull, *L. de meravelles*, I, ed. ENC, pàg. 158.12).
- b ab lo cubertor se fa lo tast per lo coper (*Libre del Coch*, s. xvi, ed. 1977, § 16).

El castellà actual fa un gran ús (almenys o sobretot en els registres administratiu i periodístic) d'aquesta possibilitat, que els gramàtics consideren suspecta (Lenz 110, Otero 89) o dialectal (Contreras 53). En català sembla que aquesta possibilitat s'ha perdut: l'ús que avui se'n fa a tort i a dret en la lletra impresa i en els mitjans de comunicació orals és un simple calc del castellà, com han denunciat Badia (§§ 112.2, 273.2, 275.2), Coromines (pàgs. 110, 111) i Solà (1977a: 16, 79).⁶ El castellanisme ja no és d'ara, però: en va ple tot el segle XIX i n'està prou esquitxat el XX.

De tota manera, ens trobem en un terreny un xic més complex que no sembla a primera vista: sembla que aquí hi ha un fenomen de tipus més o menys estilístic consistent en *la voluntat d'amagar i de manifestar alhora l'agent*. Avui, tant com les construccions vistes, són cada dia més habituals altres com les de 11 i 12, on, en lloc de *per*, l'agent s'introdueix amb *per part de* (molt usual també en castellà, d'on possiblement nosaltres imitem, i coneguda en altres llengües):⁷ a 11 tenim la mateixa construcció 2 (de subjecte indeterminat); a 12 hi ha altres menes d'oracions o construccions d'intenció impersonal.

6. Coromines (pàg. 110) condemna també, per la mateixa raó de castellanisme, la construcció (i), prou relacionada amb la nostra:

- (i) Les decisions a prendre per la Generalitat.
Espai a emplenar per l'administració.
els treballs a desenvolupar per les comissions mixtes
(«Avui», 12.4.1978, pàg. 1).
la política sobre autonomies a desplegar pel nou govern
(«Avui», 11.2.1981, pàg. 5).

7. Estudio amb més detall aquesta particularitat i altres a Solà (1982). A part l'expressió *per part de* + SN, hi ha altres maneres d'aconseguir el mateix efecte (d'amagar i alhora manifestar l'agent, el responsable) en les construccions que aquí estudiem: *de fonts ben informades*, *a parer de*, etc.

- 11 l'ús que avui es fa per part de molts d'aquest mot (A. Jané, «Avui», 23.1.1981, pàg. 3; altre: 21.2.1981).
- 12a Aquesta mesura ha rebut nombroses crítiques per part de l'alumnat.
- b Voldria [...] sortir al pas d'un possible equivoc per part del lector (N. Garolera, *Anàl. i coment. text. lit. cat.*, B. 1982, vol. I, pàg. 5).
- c ¿Hi ha molta tendència a anar a l'Havana per part dels catalans? (Ràdio Quatre, 25.8.1982).
- d Un altre fenomen interessant [...] és el fet de cantar en castellà per part dels treballadors catalans (T. Turell, «Treballs de Socioling. Cat.» 4, 1982, pàg. 14).

No hi ha hagut ningú que cridés l'atenció sobre les construccions 11 i 12. Acceptades, doncs, les denúncies de les construccions del tipus de 10 (vegeu també nota 6), que crec tan justes com poc escoltades, caldrà estudiar amb compte totes les altres que s'hi relacionen.

b) *Límits estilístics*

La construcció 2 presenta uns límits gramaticals entre els quals hi ha el següent: el nostre *es* és incompatible amb l'*es* dels verbs reflexius o pronominals: no pot ni coexistir-hi (13a) ni supplantar-lo (13b) ni ser-hi correferent (14) (compareu 13 i 14 amb 15) (a 13-15 dono els verbs pronominals en versaletes):

- 13 En aquest campament *es menja* i *es dorm* molt bé, però
 { a) *es ES LLEVA d'hora.
 { b) *es LLEVA d'hora.
- 14 *Quan a la premsa *es parla* de dificultats econòmiques REFERRINT-SE exclusivament a Barcelona, *es comet* una simplificació abusiva.
- 15 Un *hom* ES TROBA més bé sense tants enfarfecos.

Però Badia i Coromines imposen a la nostra construcció unes restriccions que podríem anomenar «estilístiques». Badia (§ 112.2) prefereix 16b a 16a:

- 16a Es prohibeix d'afixar cartells. — Es prega no fumar.
 b Prohibit d'afixar cartells. — No fumeu si us plau.

Coromines (pàgs. 80, 82) és més explícit: «és millor no emprar *es* en combinació amb un subjuntiu de valor imperatiu [...] i restringir molt l'ús d'aquest *es* [...] en combinació amb altres pronoms febles. No hi ha diferència essencial sinó més elasticitat del castellà en aquest punt». Concretament, Coromines diu que ell no escriuria frases com les de 17a i 18a, i que hi preferiria les corresponents de 17b i 18b; però que «no és que [la construcció 18a] sigui condemnable, encara que menys pròpia del geni de la nostra llengua».

- 17a Vegi's la pàgina tal. — Demanin-se prospectes a l'oficina.
 b Vegeu la pàgina tal. — Demaneu prospectes a l'oficina.
 18a Aquest sentit, si se'l comprèn bé... — Se'ns informa que... — Se'ns ha titllat d'intransigents. — Se'l veia sempre trist. — S'estranya que se li pugui atribuir una cosa semblant. — Ja sap que a casa se la rep sempre amb els braços oberts.
 b Aquest sentit, si es comprèn bé... — Ens informen que... — [Ens han titllat...] — El vèieu sempre trist. — S'estranya que li atribueixin...

Caldria estudiar fins a quin punt les observacions de Badia i Coromines són oportunes i completes. Serà bo, això sí, d'actuar amb prudència (i de mirar les altres llengües).⁸ Per expressar la manca d'interès per l'agent, o la voluntat de no destacar-lo o de dissimular-lo, els autors assenyalen diversos mitjans: la passiva sense agent, la nostra construcció de subjecte indeterminat (2),

8. En italià, per exemple, no veig que s'eviti el contacte entre el nostre *es* (it. *si*) i un altre pronom: curiosament, Lo Cascio (pàg. 58) diu que (i)a, «if it means 'the door must be opened with a key', could be better replaced by» (i)b:

(i)a La porta si deve aprire con la chiave.

b La porta *la si* deve aprire con la chiave.

Però Diez (pàg. 282) deia: «la grammaire italienne prescrit l'emploi du passif propre au lieu de la forme réfléchie lorsque la phrase contient un pronom personnel, ainsi *mi è stata tagliata la borsa* pour *mi si è tagliata*».

l'ús de pronoms com *hom* i certes formes verbals (com ara *diuen*, etc.: vegeu 18*b*). Doncs bé: l'exemple 19 ens fa veure que aquests recursos no sempre són possibles o equivalents:

- 19a { Diu / diuen } que s'apuja la gasolina.
       { Es diu }
 b Des d'aquí { *veu / *veuen } el Matagalls.
               { es veu }

c) *Concordança del verb*

Des de fa uns quants anys comencen a ser conegudes una mica les construccions anomenades «esdevenimentals» perquè descriuen *esdeveniments* i no pas accions amb agents voluntaris i responsables. Les construccions que ara estudiem (2) resulta que són assimilables a les esdevenimentals, ja que tenen l'agent diluït, dissimulat sota la forma *es*. Si dividim les construccions esdevenimentals en les tres classes de 20, 21 i 22, el meu dialecte (Segrià) manifesta en tots tres casos la particularitat de *no fer concordar el verb* amb l'element nominal que l'acompanya, quan en general els altres dialectes catalans l'hi fan concordar.⁹

- 20a Enguany aquí *s'ha* construït molts pisos.
 b Ara ja no *es necessita* tantes cadires.
 c D'obriers sense feina, cada dia *se'n veu* més.
 21a Enguany *arribarà / vindrà* molts turistes.
 b Aquí *hi fa falta* més tractors: hi ha massa feina.

9. Una presentació acurada d'aquest punt exigiria de donar una sèrie de detalls que aquí l'espai i el temps no em permeten de donar, detalls que *condicionen* (fan impossible, prohibeixen o exigeixen) la concordança. Vegeu només aquests tres casos (referits al grup A del text i d'acord amb el meu dialecte —vegeu també l'exemple (i) de la nota 10 i alguna cosa més a Solà 1977a: 13-17):

- (i) S'és (*se són) major d'edat als 18 anys. [Falta SN.]
 (ii) Enguany *es plantarà* molts arbres, baldament *s'hagin* (*s'hagi) de plantar tots a mà. (Vegeu 23, text.)
 (iii) Aquests vidres *es netegen* (*neteja) en un no-res.

- c ¿Quantes dones *hi passa*, per aquest carrer, cada dia?
 d Ja no *cal* més cadires.
 22a *Hi baurà* massa persones plantades.
 b Ja *hi ha* els invitats a baix.
 c ¿Que no *hi havia* més pomes, al rebost?

Amb la classe 20 la falta de concordança és un fenomen conegut en altres llengües i se'n troba exemples també en altres dialectes catalans i en escrits d'altres segles,¹⁰ bé que sempre en franca minoria. En les altres dues classes la divergència és més nítida. La llengua francesa es comporta igual que el meu dialecte:

- 23 Recherchons s'il *se trouve* d'autres tours exclamatifs qui *s'expliquent* de façon analogue («Langue Française» 22, 1974, pàg. 12. Vegeu nota 7).
 24 À côté de ces transformations, *il en existe* d'autres qui... — à côté de ces tours *il en est* où l'adjectif est au pluriel. — *Il manque* dix francs. — *Il passe* quelques soldats. — «Les femmes [...] *il en venait* de toutes parts» (Apollinaire). — «Quelles pièces magnifiques *il a été représenté* dans ce théâtre!» (J.-C. Milner, *De la syntaxe à l'interprétation*, Paris 1978, pàg. 279).
 25 *Il y a* des billets dans le portefeuille. — Combien de personnes *y aura-t-il*? — *Il y a* deux ans qu'il est parti.

Probablement altres llengües confirmarien que aquí hi ha en joc una regularitat admirable.¹¹

10. No em refereixo pas només a casos com (i), en què la manca de concordança, en català (no en castellà), té la funció d'evitar una interpretació reflexiva de l'*es*:

- (i) Vull creure que en les comissaries ja no *es tortura* els detinguts (J. M. Orta, «Avui», 15.2.1981).
 Dono només una mostra significativa d'aquesta possibilitat dels altres dialectes, barceloní (ii), rossellonès (iii) i tarragoní (iv):
 (ii) I, si tant fos que es volgués expressar els dos fets (Fabra 1956, § 98).
 (iii) no es pot dissociar dues parelles d'elements (D. Bernardó, «Treballs de Socioling. Cat.» 4, 1982, p. 98).
 i si es pot encara trobar dialectòfons (Id., 101).
 (iv) No fa pas gaire que s'ha admès les formes [...] de la primera conjugació (S. Mariner, «Miscellanea Earcinonensia», V, 1963, pàg. 137).
 11. Vegeu algun detall més a Solà (1973: 14-15).

Doncs bé. La nostra gramàtica normativa, basada fonamentalment en el dialecte central, prohibeix el verb en plural a la classe 22 i no diu res sobre les altres dues,¹² però la llengua estàndard construeix 20 i 21 en plural sistemàticament. Per tant, aquí hi ha clarament una falta de coherència que cal revisar. Sembla aconsellable una de dues solucions per a la llengua estàndard: o construir EN PLURAL les tres classes 20, 21 i 22 o —solució avui probablement més encertada— deixar llibertat de concordança en totes tres classes. Si la nostra gramàtica fa construir 22 en singular (i no hi ha cap manual ni tractat de barbarismes que es descuidi d'insistir-hi) crec que és per imitació de la gramàtica castellana, que també ha recalcat sempre l'ús preceptiu singular.

III. L'EXPRESSIÓ DEL TEMPS

1. UN VICI MOLT RECENT

Durant els anys 1946-1948 Coromines i Rovira i Virgili van discutir en revistes de l'exili la genuïnitat dels fragments subratllats de les següents expressions:¹

- 1 Tal cosa va succeir *en* 1940.
- R C 2 Tal cosa va succeir *l'any* 1940.
- C 3 Tal cosa va succeir *el* 1940.
- R 4 Tal cosa va succeir el 20 d'agost *del* 1940.
- C 5 Tal cosa va succeir el 20 d'agost *de* 1940.

12. Només sé trobar aquesta indicació de Fabra (1918: § 70), feta entre parèntesis: «el verb concorda amb el terme que designa la persona o cosa sobre la qual recau l'acció del verb».

1. Vegeu la polèmica amb més detall a Solà (1977b, pàgs. 145-148, 277).

Coromines defensava les construccions precedides d'una C i condemnava les altres dues. Rovira i Virgili defensava les dues precedides d'una R i creia que eren una innovació la 3 (però ja no la condemnava) i encara més la 5 (que creia molt recent i d'imitació castellana). Quant a 1, Rovira l'hauria bandejada, però no gosava condemnar-la perquè la trobava a la ploma de bons escriptors. Els arguments adduïts per l'un i per l'altre no acaben de convèncer. A fi de comptes, conclouen que totes aquestes fórmules són lícites i que és cosa de l'escriptor de fer-ne la tria. Tanmateix, a tots dos els semblava que la fórmula 1 (*en + any*) era sospitosa.²

La polèmica no pogué arribar a gaire gent, però descobria una vacil·lació que hi devia haver subjacent en força escriptors. El cas és que, amb connexió o sense amb aquella polèmica, al cap de pocs anys es comença a detectar un vici que avui es troba escampat de manera alarmant pels papers impresos de tot el domini lingüístic. El vici consisteix a suprimir qualsevol preposició de les expressions temporals i es pot concretar en tres casos: a) en expressions com 6, en què es tendeix a preferir sistemàticament la primera construcció a les altres dues; b) en l'expressió *fins a*, en què se suprimeix la *a* (7);³ c) en altres designacions

2. La llista d'expressions dels números 1-5 no esgota pas les possibilitats. Coromines mateix escriu: «la primera edició [...], la que donà Molho en l'any 1961» (*Entre dos lleng.*, I, B. 1976, pàg. 127). Igualment, J. Miracle: «Èrem en l'any 1942» («Hoja del Lunes», Barcelona, 30.8.1982, pàg. I del suplement català). A la revista «Presència» de setembre de 1982 hi ha (pàg. 29): «En el manuscrit "Vàries Notícies de Successos Recopilats [...]"», per Jeroni del Real, en el 1638-1653, diu», cas realment curiós i únic. La GEC, en un cas com aquest, diu: «que publicà en 1893-95 el butlletí» (vol. 4, 1973, pàg. 185c; altres exemples: vol. 7, 1974, pàgs. 449b, 450a), a la vora de: «des dels anys 1670-75», «el comerç exterior del 1827 al 1876» (vol. 7, pàgs. 449a, 450b), «En el període 1368-75», «des de 1364-65», «en les corts de Montsó de 1362-63», etc. (vol. 8, 1975, pàg. 48c). El *Petit Curial enciclopèdic* (B. 1979) també diu: «i, en 1931-33, fou eficaç ministre de finances» (pàg. 1046a; suposo que és simplement un lapsus això altre: «Establert a l'URSS (des 1923)», pàg. 1047b). (Agraeixo a Narcís Garolera part de la informació d'aquesta nota.)

3. Fabra (1954-56: conversa 246) estableix la següent regla per a l'ús de *fins i fins a* en una designació de lloc o de temps: «aquesta designació

temporals que formen el nucli important del vici (8): sobretot amb referències a mesos (8a) i segles (8b), on la manca de preposició ha arribat a afectar de manera gairebé sistemàtica una gran quantitat d'impresos; però també amb altres designacions, que considero una seqüela de les primeres (8c-i).

- 6 En Pere ve tres vegades $\left\{ \begin{array}{l} a) \ \emptyset \text{ la setmana.} \\ b) \text{ per setmana.} \\ c) \text{ cada setmana.} \end{array} \right.$
- 7 i prossegueix [...] fins el 4 d'agost («Nota editorial» a les *Converses de Fabra*, vol. I, 1954, pàgs. 5-6). — Un programa complet fins setembre del 86 («Avui», 11.4.1981, pàg. 25). — La Caixa té tres oficines singulars [...]. Podeu operar-hi, els feiners, fins les 8 del vespre, i els festius, fins les 2 de la tarda (Ràdio 4, 20.5.1981).
- 8a El febrer de 1920 hi ha quatre dies seguits sense *conversa*. El setembre del mateix any es troba una llacuna («Nota edit.», vol. I de *Converses de Fabra*, 1954, pàg. 5). — «El Segre». El setembre sortirà un nou diari a Lleida. — S'obre per fi l'hospital de Sant Bernabé a Berga. La inauguració es farà l'agost. — Núñez vol que l'ampliació [del Nou Camp] tingui cara i ulls l'agost. — La llei penitenciària es lliurarà el maig. — El maig s'obre l'aeroport de Narita. (Títols a l'«Avui», 22.8.82, 8.7.81, 4.12.80, 1.4.78 i 1.4.78.) — Aquesta història comença el setembre («Canigó», 19.11.77, pàg. 9). — es mor, tuberculosa, el març de 1923. — Nogués visita, el maig de 1928, [...] el sud (S. Espriu, *Sobre X. Nogués i la seva circumst.*, B. 1982, pàgs. 17 i 18. En aquest llibre hi ha altres diverses incorreccions, com *Anomenat*, per *nomenat*, pàg. 18).
- b algunes traduccions [...] obtingueren un èxit extraordinari sobretot el segle XVIII (F. Vallverdú, *L'escript. cat. i el problema de la llengua*, B. 1968, pàg. 69). — els criteris racionals que s'havien imposat a França el segle XVIII (J. Carbonell, BRABLB, XXXIV, 1971-2, pàg. 111). — Les diverses

ha de tenir, darrera *fins*, la mateixa forma que tindria en absència d'aquesta preposició». Possiblement la regla funciona bé en general, però en algun cas (com els dos primers de 7 del text) no és possible o fàcil de saber si hi hauria o no *a* en absència de *fins*; i en algun altre cas (potser el primer de 7 mateix, en què la llengua parlada diu clarament *fins a*) potser falla.

- etapes [...] han cristallitzat el segle XIX en tres graus. — el segle VI Gregori de Tours afirmà que. — Dialecte català parlat [...] a San Agustín (Florida), on fou dut el segle XVIII (GEC, vol. 6, 1974, pàg. 641; 8, 1975, pàg. 778; 9, 1976, pàg. 441). — Entorn del moviment obrer a Mallorca el segle XIX (P. Gabriel, «Randa» 2, 1976, pàg. 101). — juntes cíviques constituïdes a València i Mallorca el segle XVI (A. Jané, «Avui», 15.5.81, p. 25). — el còrnic, que pràcticament va desaparèixer el segle XVIII (J. M. Espinàs, «Avui», 28.4.1981, pàg. 36).
- c És la primavera del 1980 quan el coronel Majano té pràcticament el poder. — dels traspassos aprovats l'estiu («Avui», 22.2.81, pàg. 1; 15.10.80, pàg. 1).
- d Els treballadors [...] que aquella hora són al Banc (Id., 11.4.1981, pàg. 9).
- e La diada de la Mercè se celebrarà una gran festa (Id., 4.9.1981, pàg. 1).
- f A poc a poc s'anaren introduint les innovacions motivadores que l'actualitat es puguin establir els cinc grups (R. Comamala, *Iniciació a Cat.*, B. 1975, pàg. 52).
- g els qui oferiren resistència pacífica el moment de la detenció («Avui», 13.8.82, pàg. 13). — el lloc on era o serà el qui parla, sempre que no sigui el mateix lloc on és el moment en què parla (A. Jané, «Avui», 11.5.1982).
- b El matí [...] es farà una sessió pública («Avui», 5.6.1982, 5).
- i un curs que vaig desenrotllar cap allà el 1971/72 (J. A. Argente, «Els Marges» 6, 1976, pàg. 103).

Amb els dies de la setmana, el català construeix més aviat com el francès i l'italià i s'allunya del castellà. Però els manuals no acaben de definir el fenomen,⁴ i es produeix la ultracorrecció 9:

- 9 el concert donat ϕ divendres dia 30. — Dissabte dia 31, es clogué la Setmana. — actes culturals que començaren dimecres 28 d'octubre. («Canigó», 14 novembre 1981, tots pàg. 10.)

4. Fabra (1912, pàg. 192) només diu: «Delante de los días de la semana usados adverbialmente, suele suprimirse el artículo definido». Badia (§ 230.4) diu el mateix. Només millora la descripció Ruaiu (pàg. 133).

Crec que totes les construccions de 7, 8 i 9 són inacceptables.³

2. AMPLITUD I IDIOSINCRÀSIA D'AQUEST PUNT DE SINTAXI

És sabut que en bon munt de llengües les expressions temporals presenten estructures força variades. Sense anar gaire lluny, el francès diu «*en été*», però «*au printemps*»; «*au petit matin*», però « ϕ le matin»; «*au mois de septembre*», però « ϕ le mois dernier». I l'anglès diu «*on Monday*», «*at noon*», «*in the afternoon*». És evident que la llengua té unes regularitats internes, però de moment en català no s'han explorat i, per tant, la reali-

5. Relacionada conscientment o no amb les modes de què acabem de parlar al text, n'hi ha una altra que podríem formular així: «malfiança general envers les preposicions (sempre que d'alguna manera sembli que se'n pot prescindir)». La manifestació d'aquesta moda general tindria les següents branques:

- a) Les expressions temporals de què tractem en aquests fulls.
- b) Les completives preposicionals, en què sovint hom aplica a cegues aquella norma escolar de «caiguda de les preposicions davant *que*» i s'origina frases inacceptables com aquesta:
  - (i) La gravetat del fet prové ϕ que en fa una qüestió de fons (R. Galí, «Avui», 18.2.1978, pàg. 3; vegeu-ne més exemples a Solà 1972:15, 28-31).
- c) Les construccions amb les paraules *dalt*, *damunt*, *darrere*, *davant*, *davall*, *dins*, etc., en què hi havia hagut una forta mania a rebutjar la preposició *de* que les connecta (optativament) amb el sintagma nominal següent (vegeu Solà 1977a:133-136):
  - (ii) Ho he deixat *dins* (de) l'armari.
- d) Les locucions *respecte a*, *enfront de*, *tot al contrari* i altres, en què també hi ha la moda de suprimir la preposició:
  - (iii) unes incomprensibles ambigüïtats respecte ϕ la defensa [...] de l'Estatut («Avui», 26.8.1981, pàg. 5; més casos a l'article de M. Mata, a la mateixa pàg.).
  - (iv) en nombre de 5 (enfront ϕ les 7 més habituals [...]) (A. M. Badia, *La formació de la ll. cat.*, Montserrat 1981, pàg. 112; construcció sistemàtica en aquest llibre: pàgs. 51, 58, 60-61, 92, 127, 132).
  - (v) Quin perjudici es pot produir [...]? Cap; tot ϕ el contrari, amb la reducció del poder [...] en som tots perjudicats (A. Alay, «Avui», 22.8.1982, pàg. 3).
  - (vi) l'eslògan del CDS [...] podria girar entorn ϕ el concepte «jo vaig donar les autonomies [...]» («Avui», 4.9.1982, pàg. 1).

tat ens sembla en part arbitrària. És un punt, doncs, que cal estudiar.

Aquí em limito a insinuar un possible esquema de treball, que l'espai no em permet d'allargar, el qual mostra unes quantes possibilitats que, segons el meu criteri, ens ofereix la llengua parlada del Principat i la llengua escrita d'avui. N'elimino les solucions que em semblen clarament rebutjables.

2.1. «Cada quan»

	10	El delegat	{	ve s'ho mira	}	tres	{	cops vegades	}
<i>a</i>		l'any	.....			?per any			cada any.
<i>b</i>		.....	al trimestre			per trimestre			cada trimestre.
<i>c</i>		.....	al mes			?per mes			cada mes.
<i>d</i>		la setmana	a la setmana			per setmana			cada setmana.
<i>e</i>		.....	al dia			per dia			cada dia.
<i>f</i>		.....	.....			per hora			cada hora.
<i>g</i>		.....	.....			.....			cada primavera.
<i>h</i>		.....	.....			.....			cada matí.
<i>i</i>		.....	.....			.....			cada Nadal.
<i>j</i>		.....	.....			.....			cada 20 d'agost.

2.2. «Quan» (puntual o no)

Hi observem diverses possibilitats: a) sense preposició; b) amb *a*; c) amb *en*; d) amb *per*; e) amb altres preposicions (o girs).

- 11 Vindré / Has vingut / Els nois van venir molt / L'edifici fou construït / L'acte se celebrarà / Això va passar / Ens casem (casarem / vam casar) / No l'hem vist

11. 1a .....
b al segle xv.

- c* en el segle xv.
d .....
- e* (de)vers el segle xv.
11. 2*a* l'any 1970; l'any passat / que ve / anterior; el 1970.
b (cap allà a l'any 1970.)
c «En 1894 (*millor*: l'any 1894 o el 1894)» (Fabra 1932, *en*).
 en el present any.
d per l'any sant.
e (de)vers l'any 1930.
11. 3*a* la pròxima primavera; la primavera passada.
b a la primavera.
d per la (pròxima) primavera.
11. 4*a* el $\left\{ \begin{array}{l} \text{pròxim} \\ \text{passat} \\ \text{mateix} \end{array} \right\}$ (mes de) juny.
c en el $\left\{ \begin{array}{l} \text{pròxim} \\ \text{passat} \end{array} \right\}$ (mes d') agost
d pel $\left\{ \begin{array}{l} \text{pròxim} \\ \text{passat} \end{array} \right\}$ (mes de) juny.
11. 5*a* la setmana $\left\{ \begin{array}{l} \text{passada} \\ \text{vinent} \end{array} \right\}$); la segona setmana d'agost.
d per (la) setmana santa, (per) la setmana de Sant Jaume.
11. 6*a* l'últim Nadal.
d per (les festes de / els volts de) Nadal / Sant Jaume.
e No vingueu fins per Nadal.
11. 7*a* el (dia) 5 d'abril.
11. 8*a* divendres; divendres passat / vinent.
 el divendres (dia) 5 d'abril.
c Ens volem casar en divendres.
11. 9*a* la cinquena nit.
b a la cinquena nit.
- 11.10*a* la segona quinzena d'abril.
b ? a la segona quinzena d'abril.
c en la segona quinzena d'abril.
e dins / dintre la segona quinzena d'abril. (Vegeu nota 7.)
- 11.11*a* el dia de Sant Jaume.
c en la diada / ?en el dia de Sant Jaume.
- 11.12*a* l'altre dia.
- 11.13*a* l'endemà.
- 11.14*a* el dia següent.
b al dia següent.
- 11.15*a* aquesta / aquella nit, aquest any, enguany.
c en aquest(a) / aquell(a) nit / any.

- 11.16a un dia } qualsevol.
 } ?molt clar
 } que nevava.
 c en un dia qualsevol / molt clar / que nevava.
- 11.17a una hora / un moment que jo no hi era.
 c en una hora / en un moment que jo no hi era.
- 11.18a una tarda / un matí / ...molt desavinent.
 c en una tarda / un matí molt desavinent.
- 11.19a un any / hivern molt fred.
 c en un any / hivern molt fred.
- 11.20b al matí / a la tarda / al vespre / a la nit / a(l) migdia /
 al capaltard / al capvespre / a mitjanit.
- 11.21b a les quatre / a quarts de nou.
- 11.22b a l'hora de sopar / a punta d'alba / (a) hora baixa.
- 11.23b a cada instant.
- 11.24b al moment de començar; al moment que / en què.
 c en el moment que / en què; en {aquell } moment; en un
 un } segon; en un no-res.
- 11.25b al cap de poc.
- 11.26b a començaments d'octubre. «Al començament tot anava bé»
 (Fabra 1932, *començament*).
 c «En el començament tot anava bé» (Fabra 1932, *ibid.*).
- 11.27b a primers d'any.
- 11.28b a mitjan febrer. («A mitjans de —» no consta a: Fabra
 1932; GEC; Badia; Moll, *Dicc. cat.-cast., cast.-cat.*, Pal-
 ma de M. 1978².)
- 11.29b al darrer terç del segle xv.
 c en el darrer terç del segle xv.
- 11.30b a la fi del primer mil·lenni.
- 11.31b als dos anys de cantar missa.
- 11.32c en el termini més breu possible.
- 11.33c en (l')ocasió del setè aniversari.
 d pel setè aniversari de la nena.
- 11.34a Aquell temps, de la palla en feien fems (DCVB, *temps*).
 c en aquell temps que de la palla en feien fems.
 d per aquell temps que...
- 11.35c en el quart d'hora precedent (J. Carner, trad. del *Pick-*
wick de Dickens, B. 1972, pàg. 66).
- 11.36c en l'actualitat.
- 11.37d pel segar.
- 11.38d per endavant.

- 11.39e de vegades, de matinet, d'hora, de nits, de dia; de seguida, tot seguit, en l'endemig, d'aquí a sis dies, dins / dintre de sis dies, d'avui en vuit.

2.3. «*Durant quant de temps*», «*Des de quan*», «*En quant de temps*»

- 12 No l'he vist / Treballa aquí / Aquest xicot, el veus créixer / Pensem / Vaig ser contractat / Vaig estar-me allà / Aquestes circumstàncies varien
- 12.1 de llavors ençà, des d'ahir, de vuit a nou del vespre, d'any en any, d'un any a l'altre.
- 12.2 en dos anys.
- 12.3 vaig ser contractat per uns quants dies (J. Carner, trad. del *Pickwick* de Dickens, B. 1972, pàg. 51; altres: «per alguns anys», 50; «per un instant», 68; «per dues hores», 55; «per uns quants minuts», 57).
- 12.4 durant l'estiu / dos mesos.
- 12.5 entre sis i set.

2.4. *Altres expressions*

- 13 Vetllava dia i nit.
Això passa de tant en tant.
A partir del segle XVIII.
sobre haver succeït tal cosa «havent dinat» (Carner, pàg. 60 de l'obra de 12.3).
demanant-me que acabat de la representació l'anés a veure (Carner, pàg. 52 de l'obra de 12.3).
Vindrem en / al sortir del teatre, tan bon punt sortim..., quan sortim / sortirem...

2.5. *Construccions poc genuïnes. Construccions dialectals*

Hi ha encara les variants dialectals, que probablement no són massa importants i que caldria poder distingir de les expres-

sions d'influència externa. Per exemple, caldria determinar si són d'influència forana les construccions de 14a-c, molt usuals al País Valencià (alguna, trobable ja amb més extensió), o la de 14d; les de 14e («després que + subjuntiu») i 14f (d'ençà amb valor de 'des d'aleshores fins a un moment anterior a l'actual', en lloc del genuí 'des d'aleshores fins ara'), molt generalitzades en l'actualitat,⁶ són d'influència castellana (periodística) la primera i fruit d'una moda la segona. I la casuística no s'acaba aquí.⁷

- 14a pel matí, per la tarda... (Normal als clàssics.)
 b a l'any 40 (Raimon). — L'altre cop seria [...] al 1980. — fou imposat per Síria al 1976 («El Món», 3.9.82, pàg. 4 les dues).
 c en gener de 1913 (Fr. Pérez M., *Les normes de Castelló*, V. 1982, pàg. 42). — va començar en novembre passat i acabarà en maig («Canigó», 15.4.78, pàg. 7, secció del País Valencià).
 d ¿A quants estem, avui? — Avui estem a 15 / a dimarts. (A la vora de: «Avui som dijous», «¿Quants en tenim, avui?», «Som a dia 15».)
 e Després de dos anys que el moviment sindical es legalitzés, [...] Polònia es troba [...]. — Vint-i-vuit vaixells [...] van ser ahir alliberats després que les autoritats espanyoles realitzessin gestions a alt nivell («Avui», 4.9.82, pàg. 4, i 5.11.1977, pàg. 15).
 f D'amant no se'n buscà cap, però d'aquell dia ençà —quasi dos anys, fins a la seva mort— féu com si el fill no existís (J. M. Güell, trad. de *La mare* de Gorki, B. 1980², pàg. 9).

6. N'hi ha algun exemple més antic, com ara el següent: «Més mort que viu, varen portar-lo al Figueró, a on tenia uns parents, i des d'allavors ençà la rectoria va quedar deserta» (R. Casellas, *Els sots feréstecs*, 1901, ed. B. 1982, dins *Narrativa*, pàg. 28).

7. «Federico Gallo cobrirà doncs l'emergència *als temps* de la precampanya electoral» («Avui», 4.9.82, pàg. 1). - «—Bona nit, iaia! —sonà una veu coneguda, *al temps* que unes mans llargues i seques es posaven sobre les espatlles de la mare» (J. M. Güell, trad. de *La mare* de Gorki, B. 1980², pàg. 71; altres exs.: pàgs. 93, 114, 127, 149, 197). A. Jané ha comentat diversos detalls a la seva secció *El llenguatge* del diari «Avui» (3.2., 1/3/7/8.7, 2.10 de 1981). J. Vallcorba hi dedica una nota al «Butlletí dels Seminaris d'Ensenyament del Català», juny 1969, pàg. 4 (crítica la construcció 11.10e del text).

També caldria revisar bé els valors exactes de la construcció «*en* + infinitiu», que els manuals, en general, donen massa la-cònicament. S'ha advertit més d'una vegada, per exemple, que la construcció 15 (causal) és sospitosa (i és prou coneguda la tolerància que reclamen els autors envers la construcció «*al* + infinitiu»):⁸

15a En haver-hi tanta gent, no ens vam poder veure.

b hi havia hagut una veritable «política lingüística» (un altre fetitxe dels nostres dies —potser perquè en no tenir-ne, això ens la fa més desitjable!) (A. M. Badia, dins *Formulari administratiu*, B. 1979, 6).

Quant a les variants dialectals, a part la diferència en l'expressió de les fraccions horàries, vull cridar l'atenció precisament sobre la construcció «*en* + infinitiu», que és viva encara ací i allà, especialment a les Balears, on, però, presenta valors desconeguts als manuals normatius del Principat i no prou detallats enlloc.⁹ Concretament, hi trobem: valor futur amb infinitiu simple (16a) o compost (16b); un valor potser relacionat amb l'anterior, equivalent a 'quan vulguis / ...' (16c); un valor passat amb infinitiu compost (16d), i un valor condicional (16e). Observem que «*en* + infinitiu compost» correspon a «*en* + gerundi» del Principat (cf. 13).

16a en presentar-se En Banyeta Verda, envia'l-me a mi. — En venir el dimoni [...], li dius que m'has entregada sa terra a mi (Jordi des Recó, *Rondaies mall.*, XIII, ed. 1972, pàg. 50 els dos casos).

b la mare no es va cansar de repetir-me que en haver acabat no mengés res més (A.-Ll. Ferrer, *Dies d'ira a l'illa*, B. 1978, pàg. 143. — *Rondaies*, II, ed. 1960, pàg. 74; XIII, ed. 1972, pàgs. 50-51).

8. Vegeu A. Jané («Avui», 16.5.1981, pàg. 28, d'on trec l'exemple 15a del text) i Solà (1972, pàgs. 21-26).

9. Sanchis (1950, § 343) i Moll (1952, § 522; 1962, § 241) insinuen alguna cosa.

- c Idò te'n pots anar en voler! diu el Rei. — Per part meva pots partir, en voler (*Rondaies*, I, 1972=1977, 42; XX, 1966, 29).
- d En haver dinat, jo me'n tornava a la cua (Ferrer, obra de 16b, pàg. 117; altre ex.: pàg. 93). — Tot eren balls i xacotes / en 'ver passat es segar (Cançó eivissenca, dins M. Villan-gómez, *Curs d'inic. a la llengua*, Eivissa 1978², pàg. 23).
- e no hi ha res en el món que em puga matar, en no esser aquest ou (*Rondaies*, II, 1960, 79; altre ex.: I, 1972=1977, 28). — no poden esser imposades en no esser que la immensa majoria [...] les acceptin (A. Moll, «Quart Creixent» 2, 1957, pàg. 38).

3. CONCLUSIÓ

L'única conclusió que sembla raonable després d'aquestes observacions gens formals és que urgeix d'estudiar les estructures de les expressions temporals en català, sobretot pel fet que s'hi han anat produint recentment diversos vicis. L'arreglega de materials per estudiar aquest punt no ha de ser difícil de fer, perquè abans de l'any 40 o 50 aquests vicis (o almenys el principal) no existien.¹⁰ En aquests moments, després de la intensa pertorbació soferta en pocs anys, a molts ja se'ns fa difícil de poder assegurar que tal o tal expressió és així o aixà a la llengua parlada. Afegiu-hi el problema que la llengua escrita ofereix unes quantes possibilitats més que la llengua parlada. El legislador ha de dictaminar quines construccions són vicioses (o perquè s'allunyen de la llengua parlada o perquè s'aparten de la tradició o perquè són calcs d'altres llengües). La meua opinió és que són casos viciosos o anormals els dels números 7, 8, 9, 14d-f, 15 i

10. Els exemples més antics que en trobo són de l'any 1938: «Fins el 22 de desembre del 1932 no s'unifiquen»; «deixa inèdit un manuscrit que [...] es conservava el segle passat a la biblioteca del canonge Foquet» (J. M. Miquel i Vergés, «Revista de Catalunya», XVIII, pàgs. 429 i 270). Un altre exemple relativament antic: «articles [...] publicats al periòdic de Madrid [...] el novembre de 1852» (J. Ruiz i Calonja, *Panorama pens. cat. contemp.*, B. 1960 [1963], pàg. 73).

potser 14a-c, així com la preferència sistemàtica de 6a sobre 6b-c. També ho són els de la nota 5 (en l'apartat c d'aquesta nota ho fóra la preferència sistemàtica de la construcció sense *de*).

JOAN SOLÀ

BIBLIOGRAFIA

- ACADEMIA ESPAÑOLA, Real (1973): *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*, Espasa-Calpe, M.
- ALCOVER, A. M. (1906): Intervenció al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (B. 1908), 359a, 396d.
- (1920): ... *La veu passiva en català*, «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», XI, 274-276.
- ARAMON I SERRA, R. (1957): *Notes sobre alguns calcs sintàctics en l'actual català literari*, dins *Syntactica und Stilistica. Festschrift Gamillscheg* (Tübingen), 1-33.
- BADIA MARGARIT, Antonio M. (1962): *Gramàtica catalana*, Gredos, M.
- BELLO, Andrés (1847): *Gramàtica de la lengua castellana...* — Utilitzo ed. de Caracas 1951 (facsimil de 1972).
- CARRASCO, Félix (1973): *Sobre el formante de la «voz pasiva» en español*, «Revista (de la Sociedad) Española de Lingüíst.», 3,2, pàgs. 333-41.
- COCK, J. de (1973): *La «rareté» de «ser» + adjectif verbal, passif*, «Revista (de la Societ.) Españ. de Lingüíst.», 3,2, pàgs. 343-67.
- CONTRERAS, Heles (1972): *Indeterminate-subject sentences in Spanish*, Indiana University Linguistics Club.
- COROMINES, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*, Club Editor, B.
- DIEZ, F. (1836-1843): *Grammaire des langues romanes*, Franck, P. 1874-6.
- FABRA, Pompeu (1912): *Gramàtica de la lengua catalana*, L'Avenç, B.
- (1918): *Gramàtica catalana*, IEC, B. — Utilitzo ed. 7.ª, 1933.
- (1932): *Diccionari general de la ll. cat.*, Catalònia, B.
- (1954-56): *Converses filològiques*, Barcino, B.
- (1956): *Gramàtica catalana*, Teide, B.
- FALK, Johan (1979): *SER y ESTAR con atributos adjetivales. Anotaciones sobre el empleo de la cópula en catalán y en castellano*, I, Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Romanica Upsaliensia, 29, Uppsala.

- FERRATER, Gabriel (1968): *Gramàtiques per donar i per vendre*, «Serra d'Or», novembre. — Ara dins *Sobre el llenguatge* (B. 1981, «Quaderns Crema»), 13-21.
- GAROLERA, Narcís (1978): *L'ordre dels mots: estat de la qüestió*, Tesi de Llicenciatura, Departament de Llengua Catalana, Universitat de B.
— (1980): *Una qüestió d'ordre: la disposició dels elements en l'oració*, «Els Marges» 18/19 (1980 [1981]), 19-37.
- GILI Y GAYA, Samuel (1943): *Curso superior de sintaxis española*, México. — Utilitzo ed. Spes, B. 1960, 7.ª ed.
- JORDAN, Iorgu, y Maria MANOLIU (1972): *Manual de lingüística románica*, Gredos, M.
- LAUSBERG, Heinrich (1965): *Lingüística románica*, Gredos, M.
- LENZ, Rodolfo (1920): *La oración y sus partes*, CEH, M. — Uso ed. 3.ª, 1935.
- LO CASCIO, Vincenzo (1976): *On «linguistic variables» and primary object-topicalization in Italian*, «Italian Linguistics», 1, pàgs. 33-75.
- MIRAVITLLES, Joan (1975), *Humanització del català...*, Pòrtic, B.
- MOLL, Francesc de B. (1952): *Gramàtica històrica catalana*, Gredos, M.
— (1962): *Rudiments de gramàtica normativa...*, Moll, Palma de M.
- MONGE, Félix (1953): «Sobre las construcciones reflejo-pasivas en catalán», dins *Actas VII Congreso Intern. Ling. Románica*, B., pàgs. 365-76.
- OTERO, C.-P. (1965): «El otro se», dins *Actas XI Congreso Intern. Ling. y Filología Románicas* (M. 1968), 1.841-51. — Ara dins el seu *Letras I*, Tamesis, London 1966, i, amb afegits, Seix Barral, B. 1972, pàgs. 85-97, 313-317.
- RUAIX I VINYET, Josep (1974): *El català en fitxes. II. Morfologia i sintaxi*, Spes, B. — Tercera ed., Ruaix, Moià 1980.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*, Torre, V.
- SOLÀ, Joan (1972): *Estudis de sintaxi catalana*, I, Ed. 62, B.
— (1973): *Estudis de sintaxi catalana*, II, Ed. 62, B.
— (1977a): *A l'entorn de la llengua*, Laia, B.
— (1977b): *Del català incorrecte al català correcte...*, Ed. 62, B.
— (1981): «Ser» i «estar» en el català d'avui, «Studia Neophilologica», 53, pàgs. 149-176.
— (1982): «Per» i «per a». (Distribuït a la Universitat de Barcelona en fotocòpia, octubre-novembre de 1982. En premsa, com a suplement a la revista «Com», de la Generalitat de Catalunya.)
- VALLCORBA I ROCOSA, Jaume (1978): *Els verbs «ésser» i «estar» en català*, Curial, B.
- WHEELER, Max W. (1973): «Estar» i «anar» amb gerundi en «Tirant lo Blanc» i en «Curial e Güelfa», «Estudis Romànics», xvi (1971-1975 [1980]), 21-47.